

str. 31—34. Od raznih tipova grčkoga prezenta ne spominju se uopće verba contracta, glagoli na -σχω i tvorbe sufiksom -je-/jo-, što čini osnovni fond grčkoga glagola.

Kod oblika prezentske osnove navode se paralelno paradigme prve i druge konjugacije, što mi se ne čini zgodnim.

str. 41—47. Naprotiv, kod pojedinih glagolskih osnova dani su samo indikativni oblici; načini, infinitivi i participi obrađeni su posebno. To je autor svakako učinio radi što veće preglednosti, no da li je to i metodički dobro? Zajednički prigovor, koji bi se mogao učiniti kod imenica i glagola jest taj, što svaka paradigma sadržava i rijetke dualne oblike, a to zaista nije potrebno.

Štamparske su griješke u ovoj knjizi rijetke. Potkrale su se svega dvije: str. 43. optativni sufiks -ιη- umjesto -ιη-; vj. VII, 4. ελεῖς prvi ε bez spiritus lenisa i bez akuta.

Navedeni nedostaci ne umanjuju, ipak, bitno vrijednost autorova rada. — Šteta je jedino, što je pisac kod stvaranja toga priručnika imao pred očima strogo ograničen zadatak. Da je knjiga nešto opsežnija, da je pisac unio pokoji stariji oblik, kako je to učinio kod s-osnova, da su uneseni i elementi sintakse, knjiga bi bila od velike koristi i za svršenog slavista, koji bi u grčkoj sintaksi — čak više nego u morfologiji — našao interesantnih podudaranja sa slavenskim jezicima.

B. Glavičić, Zadar

H. D. F. Kitto, *The Greeks*¹⁾. Ova publikacija profesora grčkog jezika na univerzitetu u Bristolu odlikuje se akribijom i zanimljivim stilskim načinom obrade gradiva helenske povijesti, kako civilizacije tako i kulture od nastarijih vremena, zatim postankom polisa, njegovim razvojem i konačnim opadanjem. Autor je knjigu podijelio na dvanaest poglavlja: *Introduction, The formation of the Greek people, The country, Homer, The polis, Classical Greece: The early period, Classical Greece: The fifth century, The Greeks at war, The decline of the polis, The Greek mind, Myth and religion i Life and character*, iza čega slijedi *Index*.

Kroz sva se poglavlja provlači kao crvena nit glavna piščeva misao i težnja, da suvremenom čitaocu pokaže, što su bili Heleni, kako su stvorili tolike tekovine, koje su postale kasnija podloga evropske kulture. Kitto je u svome razlaganju činjenica nastojao biti jasan, pisao je, kao i u već objavljenim knjigama, koje obrađuju problematiku helenske tragedije. U tom je pogledu, t. j. u akribiji i stilskoj izražajnosti na mnogim mjestima ove svoje knjige postao takmac C. M. Bowri, koji je napisao vrlo zanimljivu povijest starohelenske književnosti²⁾. Oba ova pisca pokazuju smisao za originalnu sintezu. Kittove su rečenice zbijene, ali ipak jasne. On umije biti i duhovit, a nikad ne zamara nabranjem suvišnih činjenica. Često je pojedina poglavlja ilustrirao odabranim odlomcima iz djela helenskih prozaista i pjesnika. To dopunjuje knjigu i čini je pristupačnom i širem krugu čitalaca. Već u prvom poglavlju, pisac ističe svoje tumačenje riječi *barbaros*, da bi upozorio na osebnosti razvoja helenske civilizacije i kulture. Njemu je glavna karakteristika helenske uloge kroz povijest u instiktivnom osjećaju Helena, da sve vidi kao cjelinu (str. 176.) kao i u njegovoj prirodnoj sklonosti za ravnotežu. On to veli ovako: „*This instinct for seeing things as a whole is the source of the essential sanity of Greek life. The Greeks had their passions, their political records are no freer than other peoples from paroxysms of savagery; the hungry exile would ruin his city if only he could return and rule, whether he was oligarch or democrat. But their standard, in all their activities, was a sane balance*“. Upravo tu ravnotežu Kitto nastoji pronaći i obrazložiti u svome gledanju na raznoliku problematiku, koja se pojavljivala i očitovala tokom brojnih stoljeća u helenskoj povijesti.

U drugom poglavlju autor (str. 14. i d.) ukratko i duhovito tumači helensku toponomastiku, a usto jasno upućuje na tekovine moderne semantologije. Šteta je,

¹⁾ Knjiga je prvi put bila objavljena 1951., a otada bila pretiskavana: 1951., 1952., 1954., 1956., dok je novo izdanje, revidirano, iz 1957., kao edicija *Penguin books*, A 220 u Edinburgh-u, str. 252 + *Index*: 252—256.

²⁾ C. M. Bowra, *Ancient Greek Literature*, Oxford University Press, 1954.

što mu, nisu poznati, kako se iz konteksta vidi, originalni i dokumentirani rezultati našega semantologa dr. M. Budimira. Kitto povezuje Egejsku civilizaciju s njenim kasnijim nasljednicima Doranima i zaključuje, da i umjetnost klasičkog perioda nije bila *potpuno novo stvaralaštvo* nego *više oblik posebne i osebujne renesanse* (str. 25). Ipak upozorava, da su Heleni u sve grane svoje umjetnosti unijeli težnju za skladnom proporcijom. To se naročito ogleda u jeziku: „*The mind of a people is expressed perhaps more immediately in the structure of its language than in anything else it makes, but in all Greek work we shall find this firm grasp of the idea, and its expression in clear and economical form. With this clarity and constructive power and seriousness we shall find a quick sensitiveness and an unflinching elegance. This is the secret of what has been called „the Greek miracle“, and the explanation-or an important part of it lies, in the fusion of cultures, if not of peoples too*“ (str. 28).

Treće nas poglavlje uvodi u geopolitički položaj drevne Helade, koji je toliko utjecao na poznate raznorodne manifestacije društvenog života u političkom i kulturnom pogledu. Četvrto je poglavlje pisac posvetio Homeru. Ono je kao šipak puno novih pogleda. Njegova karakteristika stvaralaštva ovoga pjesnika osvjetljena je naglašavanjem humanosti, koja zrači iz Homerovih epova (str. 55. i d.). Uz humanost i njezinu ulogu u razvoju cjelokupnog humanizma, Kitto ističe osobitu vrstu intelektualizma (str. 60.), koju čitalac otkriva, dok čita Ilijadu ili Odiseju. On još dodaje treću karakteristiku, koja je naročito zapažena u razvoju helenske poezije, a ta glasi: „*The tragic note which we hear in the Iliad and most of Greek literature was produced by the tension between these two forces, passionate delight in life and clear apprehension of its unalterable framework*“ (str. 61). Pisac isto tako zastupa mišljenje, da je najvjerojatnije postojao jedan pjesnik i da su oba epa, *Ilijada* i *Odiseja*, jedinstvena djela, jer nas na to upućuje i proučavanje epike drugih naroda, a sasvim je drugo pitanje, da li je oba djela napisao jedan pjesnik. U poglavlju *The polis* pisac opravdano tumači, da je geografska struktura Helade uvjetovala razvoj nezavisnih polisa, a čovjek je, uz spomenutu karakteristiku, u sam polis unio svoje osobine, koje su opet bile posljedica strukture okoline, u kojoj je živio. U šestom i sedmom poglavlju Kitto je obradio stariju i mlađu epohu t. zv. klasičkog perioda helenske povijesti (str. 79—135), od pojave kolonizacija do jačanja pojedinih kulturnih središta u helenskom svijetu. Istaknuto je i novo mišljenje o ulozi helenskih plemena u stvaranju polisa i same kulture u njemu. U drugom odjeljku Kitto stvara sintezu, koja se odnosi na utjecaje Jonije (Mala Azija) i kontinentalne Helade. Čudim se, što se nije dotakao i Velike Grčke kao i nekih njezinih utjecaja na susjedne narode. U sedmom poglavlju istaknuta je uloga Atene, ali ona nije odvojena od zbivanja u ostalom helenskom svijetu. To je poglavlje objašnjeno dobro izabranim citatima iz Tukidida. Ono se zgodno nadovezuje na knjigu A. W. Gomme-a⁸⁾. U njemu je također dobro osvjetljena geneza atenske demokracije. Osmo poglavlje nije tako reljefno, iako u njemu Kitto nastoji dovesti u vezu smisao helenskog heroizma s kalokagatijom. Zatim, opadanje polisa predmet je obrade devetog poglavlja, u kome pisac svoje mišljenje objašnjava mišljenjima raznih filozofa. Tri posljednja poglavlja predstavljaju sintezu glavnih karakteristika o Kittovoj koncepciji helenskoga duhovnog života. On naročito naglašava smisao Helena za jasnoću u njihovim filozofskim spekulacijama. U jedanaestom poglavlju, u kome govori o mitu i religiji, Kitto nastoji, da postanak samoga mita protumači s pomoću naročite helenske teomorfne vizije svijeta, koja je stvorila njihov odnos prema problematici čovjekove zagonetke na zemlji. U posljednjem poglavlju pisac inovira dosadašnja mišljenja o društvenom položaju helenske žene (str. 217. i d.). *Indeks*, koji je dodan knjizi, omogućava da ponovo prečitavamo knjigu, a i da provjeravamo piščeve poglede i tumačenje helenske kulture.

T. Smerdel, Zagreb.

⁸⁾ A. W. Gomme, *History of Greece*, vol. I u *History of European Civilization*.